

**University of Iowa jogi
tanulmányok kutatási papír**

10-20-as szám

Május, felülvizsgálat2013

EURÓPA: POLITIKAI, NEM KOZMOPOLITA

Alexander Somek

Iowai Egyetem, Jogi Főiskola

Ez a tanulmány ingyenesen letölthető a Social Science Research Network elektronikus könyvtárából a következő címen: <http://ssrn.com/abstract=1609763>.

Európa: politikai, nem kozmopolita*

A cikk megkérdőjelezi azt a bevett nézetet, amely szerint az Európai Unió tekintélye megmagyarázhatatlan a kollektív önrendelkezés szempontjából. Ezzel a széles körben elterjedt nézettel szemben kifejti, hogy milyen feltételek mellett hihető az Unió jelenlegi formáját az európai polgárok kollektív önrendelkezésének tulajdonítani. Ez a feltétel akkor teljesül, ha a polgárok kozmopolita attitűddel közelítenek az Unióhoz. A cikk ezután kifejti, hogy míg az Unió e feltétel mellett nem tűnik optimálisnak, a politikai önrendelkezés szemszögéből megközelítve katasztrofálisnak tűnik. Az érvelés az európai polgárokhoz fordul. Nekik kell megküzdeniük saját önértelmezésükkel. Ha az európai polgárok rájönnek, hogy végül is politikai lények, mert a világ egy adott pontján az élet egy formájának fenntartása érdekli őket, akkor újra kell sajátítaniuk Európát.

Funkcionalizmus és állampolgárság

Az európai hitel-, bank- és költségvetési válságokat, valamint az ezek megoldására tett erőfeszítéseket túlnyomórészt olyan szemszögből érzékelték és fogalmazták meg, amelyet a szociológiai elméletírók valószínűleg "funkcionalistának" neveznének.¹ Végző soron az a fontos, hogy valami

---

* J.H.H. Weiler számára, csodálattal és barátsággal.

¹ A szociológiai elmélet funkcionalista szemléletét Talcott Parsons vagy Niklas Luhmann munkássága példázza leginkább. Bevezetesként lásd Hans Joas & Wolfgang Knöbl, *Social Theory: Twenty Introductory Lectures* (ford. A. Skinner, Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 43-67., 249-280. o. A regionális integráció elméletének "funkcionalizmusa" és "neofunkcionalizmusa" egyaránt összhangban van a szociológiai funkcionálizmussal, amennyiben a rendszer stabilizálására irányuló közös erőfeszítéseket és a politikai döntéshozatal egyik területéről a másokra átgűrűző releváns "tovagyűrűző hatásokat" az integrációs projekt sikerének kulcsát látják. Kritikai bevezetésért lásd Giandomenico Majone: *Az európai integráció dilemmái: The*

történik, amely képes fenntartani a gazdasági rendszert, és következésképpen hozzájárul az Unió stabilizálásához.

A dolgok fenntartása saját igényeket támaszt. Az egyik funkcionális igény kielégítése újabbakat szül. Most, hogy az államadósság- és bankválságot kezelték - többek között a Stabilitási és Növekedési Paktum reformjával, a költségvetési paktumról szóló szerződés megkötésével és az Európai Stabilitási Mechanizmus létrehozásával -, a politikai vezetők kezdik felismerni, hogy ezek a funkcionálisan szükséges lépések nem valószínű, hogy súlyosbítják a már meglévő önfelforgató tendenciát egy olyan integrációs projektben, amely a neoliberalizmus fénykorában a monetarizmus és a liberális piaci homogenizáció mellett kötelezte el magát. Nyilvánvaló, hogy a

a Stabilitási Mechanizmus egész felépítése politikailag robbanásveszélyes.² Míg a egyes európai országok nyilvánosan a nagylelkű "adakozók" szerepében tetszelegnek, más tagállamoktól, a "befogadóktól" pedig azt várják, hogy a megszorítások és a megszorítások politikai súlyát viselve fizessenek a nagylelkűségért. A tartós válságban ez a felfogás felveti a kérdést, hogy az adakozók részéről a "szolidaritás" vajon elegendő erőfeszítéssel találkozik-e a befogadók részéről a pazarló közkiadások korlátozására; de arra is ösztönzi a befogadók oldaláról érkezőket, hogy magukat egy olyan európai kapitalizmus áldozatainak tekintsék, amely csak az előnyökkel jár.

Ambiguities and Pitfalls of Integration by Stealth (Oxford: Oxford University Press, 2005).

² Lásd Mark Leonard, "Négy forгатókönyv Európa újjáalakulásához" (2011). 43
Európai Külkapcsolatok Tanácsa 2.

néhányat. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen erkölcsileg mérgező környezet inkább megosztja, mint integrálja Európát.³

Egy ilyen aggasztó kilátás láttán tökéletesen megfelel a funkcionalista logikának, ha a "több Európát" követelő, ismétlődő felhívást egy sokkal tágasabb európai költségvetés követelésére fordítjuk.⁴ Ez lehetővé tenné, hogy "Európa", és ne csak néhány tagállam, megbirkózzon az államháztartásokat érintő hitelválsággal, és magánbankok. Magától értetődik azonban, hogy - ismét csak funkcionális okokból - az európai költségvetési és gazdaságpolitika bármilyen nagyobb mértékű központosításának magában kell foglalnia az "európai demokrácia" megerősítését annak legközpontibb szintjén. Nincs adózás képviselő nélkül. A megerősített európai demokráciának elő kellene segítenie a valódi politikai konferenciát.

a Bizottság elnökének megválasztása és egy markánsabb politikai pártrendszer.⁵

Funkcionalista szemszögből nézve ez a fejlődés elkerülhetetlennek tűnik.⁶ Végül soron tehát úgy tűnik, hogy a

---

³ Nagyjából vázlatosan lásd Fritz W. Scharpf, "Monetary Union, Fiscal Crisis and the Preemption of Democracy" (2011) *MPIfG11 Discussion Paper*, 25-26. o. (2011).

⁴ Lásd például Barroso elnöknek az *Unió helyzetéről szóló beszédét* 2012, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/12/596>. Az európai társasági adóra vonatkozó még messzebbre mutató és érdekes javaslatokat lásd Miguel Poiates Maduro, *A New Governance for the European Union and the Euro: Democracy and Justice* (szeptemberben készült 2012, az Európai Parlament Alkotmányügyi Bizottságának felkérésére).

⁵ Lásd Barroso, *ibid.*

⁶ Lásd Daniel Halberstam & Miguel Maduro, "A European New Deal", <http://www.project-syndicate.org/online-commentary/a-european-new-deal>.

Az Unió talán képes lesz megoldani legmélyebb problémáját - a demokráciahiányt - a közös valuta körüli kálváriából. Végül a lopakodó integráció ravasz logikája kerülne ki győztesen. Az európai választók elismerésének igénye kibékítené az Uniót a demokráciával.

Mindazonáltal ez a funkcionalista szemlélet aggasztó.

Először is, a demokráciát alárendeli a rendszer stabilizálásának funkcionális szükségleteinek. Szükségesnek tartják ahhoz, hogy a gazdaságpolitikai intézkedésekhez elegendő közvéleményt tudjanak szerezni.⁷ A demokrácia ilyen instrumentalizálását már az 1970-es években leleplezték olyan tudósok, mint Habermas és Offe, a kommunikatív hatalom irányának megfordítása miatt.⁸ Nem az emberek, akik a nyilvánosságon keresztül artikulálják magukat, adnak releváns lendületet a politikai folyamatnak: a politikai folyamat csak annyiban szólítja meg a tömegeket, amennyiben támogatásuk szükséges a "legitimitás" megteremtéséhez. Negyven évvel korábban Carl Schmitt megfigyelte, hogy amikor egy társadalom súlyos válság benyomása alatt áll, az "erős vezető" megválasztása a vészhelyzeti intézkedésekről szóló népszavazással egyenértékűvé válik.⁹ Az alábbi kontextusban

⁷ Éleslátó kritikát lásd Christian Joerges & Florian Rödl, "Direktwahl desEU-Kommissionspräsidenten: MehrSchadenalsNutzen", <http://verfassungsblog.de/direktwahl-des-eukommissionspraesidenten-mehr-schaden-als-nutzen/>.

⁸ Lásd Claus Offe, *Strukturprobleme des kapitalistischen Staates* (Frankfurt aM: Suhrkamp, 1973); Jürgen Habermas, *Legitimációs válság* (ford. T. McCarthy, Boston: Beacon Press, 1976).

⁹ Lásd Carl Schmitt, *Legality and Legitimacy* (ford. J. Seitzer, Durham: Duke University Press, 2004) a 63.

a népszavazás során az emberek csak "igent" vagy "nemet" mondhatnak. Nem mérlegelnek. Csak annyiban számítanak, amennyiben képesek az elismerés megvonására.

Másodszor, a "politikai" Unió felé vezető funkcionalista út azt feltételezi, hogy Európa pusztán a szükségszerűség erejével válhat politikussá. Nem kérdezi meg, hogy az európaiaknak meg kell-e osztaniuk egy "közterületen".¹⁰ mert van valami a valuta- és államadósság-diadalon kívül, amit jobb lenne közös ügyként kezelni. A funkcionalista társadalomelmélethez hasonlóan nem teszi fel a kérdést, hogy milyen állapotban kellene lennie a rendszernek.¹¹ Csupán azzal foglalkozik, hogyan lehet azt fenntartani, és paradox módon a *status quo ante* fenntartása érdekében előrehaladással fenntartani a *status quo ante-t*.

Harmadszor, a funkcionalista nézőpont természetesnek veszi, hogy bár az Unió nagymértékben a tagállamok közös munkája, az emberek mégis az Unión kívül állnak. Sőt, azt is természetesnek veszi, hogy a jelenlegi Uniót nem lehet hihető módon egy európai népnek tulajdonítani. Széles körben elfogadott, hogy Európában nincs "mi, a nép".¹² Ha van politikai önrendelkezés, akkor azt a kormányok gyakorolják az Európai Parlamenttel együttműködve.

---

¹⁰ Lásd Barroso, megjegyzés 4 a oldalon. 9

¹¹ Lásd Jürgen Habermas, *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie?*, in: Habermas & N. Luhmann, *Theorie der Gesellschaft oder Sozialtechnologie? Was leistet die Systemforschung?* (Frankfurt aM: Suhrkamp, 1971).

¹² Lásd csupán Miguel Poiaras Maduro, "Európa és az alkotmány: mi van, ha ez a legjobb, ami történhet?" In J.H.H. Weiler & M. Wind (szerk.), *European Constitutionalism Beyond the State* (Cambridge, Cambridge University Press, 2003) 74-103, at. 81.

Hacsak valaki nem ragaszkodik makacsul valamilyen szűk dogmához.¹³ vagy széleskörű hirdetéshez.¹⁴ a delegálásról, úgy tűnik, hogy mind a keletkezésük, mind a működésük elszakadt az önrendelkező politikai testtől. Ebből következően az Uniót demokráciahiányosnak tekintik.

Az alábbiakban a funkcionalista logika által felvetett három kérdéssel fordított sorrendben próbálok foglalkozni.

Először is megkérdőjelezi azt a széles körben elterjedt nézetet, hogy a jelenlegi Európai Unió nem képzelhető el az európai polgárok kollektív önrendelkezésének termékeként. Ez azért van így, mert a bevett nézet, amely a kollektív önrendelkezést egy népben rögzíti, csak a *politikai* önrendelkezést ismeri el. Azzal érvelünk, hogy a funkcionalista logika által vezérelt uniót úgy lehet elképzelni, mint amelyet a *kozmpolita társadalom* egy sajátos formája - különösen szegényes formája - engedélyez.

az önrendelkezés formája.¹⁵ Az Európai Unió a következő akaratát tükrözi. Az európaiak, amennyiben ezek véletlen kozmpolita egyénekként gondolnak magukra. Ha ők ilyenek, akkor okuk van arra, hogy engedjenek minden funkcionalista követelésnek, mert amivel bennük találkoznak, az

---

¹³ Lásd: Brunner kontra Európai Uniós Szerződés [1994] 1 Common Market Law Reports, 1. bekezdés 57. 37. pont; Lisszaboni határozat, BVerfG BvE2 2/08, (2) bekezdés. 231-236. Lásd még Ingolf Pernice, "Multilevel Constitutionalism and the Treaty of Amsterdam: Euro- pean Constitution-Making Revisited? (1999) *Common Market Law Review* 703. 750

¹⁴ Lásd Peter Lindseth, *Power and Legitimacy: Reconciling Europe and the Nation-State* (New York: Oxford University Press, 2010) at .48,266

¹⁵

két különböző formája közötti különbségtételhez:.

determináció, seemy 'On Cosmopolitan Self-Determination' (2012) 1 *Global Constitutionalism* 405-428.

semmi más, csak a saját akaratuk. Ha ezzel szemben az Uniótól elidegenedve élik meg magukat, akkor van okuk arra, hogy visszaszerezzék létük politikai dimenzióját.

Másodszor, az európai polgárság határozottan politikai értelmezése alapján meg kell határozni, hogy mi az, ami közös az európaiak számára, és mi kellene, hogy közös politikai cselekvésük szellemi magját képezze. Vitatható, hogy ez a mag az életformák egy olyan csoportjából áll, amely bizonyos ügyekben a piacoktól való negatív szabadságot garantálja. Ebből következik, hogy Európa szellemi magja nem a pro- moting, hanem a piaci integráció korlátozása. A jelenlegi Európai Unió tehát úgy tűnik, hogy egy hamis elven alapul.

Harmadszor, egy nevéhez méltó európai politikai folyamat nem a funkcionális szükségleteket helyezné előtérbe, hanem a háború utáni eredmények örökségét. A jelenlegi Unió a versenyképesség, a korlátlan növekedés és a rugalmas emberi erőforrások előállítására iránti elkötelezettségével valójában hatalmas akadályt jelenthet Európa politikai önrendelkezésének.

Ezzel azt állítják, hogy ahhoz, hogy a válság ne váljon az Unió halálos csókjává, sokkal többre van szükség, mint egy-egy ad hoc módosításra, bármilyen merésznek is tűnik az a kormányközi szemszögből. Az európaiaknak szembe kell nézniük állampolgári önértelmezésükkel, és fel kell tenniük a kérdést, hogy ha van egyáltalán valami, ami a közösségüket indokolja. Pontosabban, a kérdés az, hogy az európaiak vagy véletlen *kozmpolitikaként*, vagy egy olyan *közösség tagjaként* kell felfogniuk magukat, amelyért közös felelősséggel tartoznak.

A cikk először is elmagyarázza a politikai és a világpolgári önrendelkezés közötti különbséget, és megpróbálja felvázolni, hogy az Unió alapvető jellemzői hogyan illeszkednek az utóbbi formába. A politikai önrendelkezés három negatív formája tovább erősíti az Unió kozmopolita formáját: az abszorpciós képviselet, a szabályozási leszerelés és a monetáris unió esetében a gyámság. Az elemzés ezután megpróbálja megállapítani, hogy az európai polgároknak milyen tekintetben van okuk arra, hogy felelősséget vállaljanak az Unió jelenlegi formájáért. Ez a felelősség egy kérdéssel szembesíti őket. A kérdés az, hogy vagy továbbra is a kozmopolita szemléletmódot követik-e, vagy a politikai önrendelkezés egy olyan változatát vezetik be, amely ugyanolyan felvilágosult, mint amennyire valószínűleg egyedülálló lenne.

Kollektív önrendelkezés

A kollektív önrendelkezésbe vetett hit gyaníthatóan egy potenciálisan veszélyes - legrosszabb esetben völkisch - hitet feltételez valamiféle numinózus kollektív szubjektum létezésében. A kollektív önrendelkezés mint fogalom azonban elveszíti misztikusnak tűnő jellegét, amint általánosabb szintre emeljük. Minden önmeghatározás a meghatározó én részéről magában foglal egy aktív és egy passzív komponenst is. Az aktív komponens az azonosulásból áll. Az ember akkor önmeghatározó, ha befektet és találkozik önmagával abban, amit választ. Ha nem így tenné, akkor inkább valamilyen furcsa szenvedéstől szenvedne. A passzív komponens abból áll, hogy hagyjuk magunkat meghatározni.

azzal, amivel az ember azonosul. Ez érdekes módon mindig a kontroll egy részleges elvesztésével jár.

A kollektív önrendelkezési folyamatok megértésének kulcsa ez a passzív dimenzió. Az ember akkor kollektív önrendelkezésben van, ha a saját magatartását érintő esetekben okkal teszi magáévá mások akaratát; az okok így vagy úgy, de- függnnek attól, hogy mit oszt meg ezekkel a másokkal. A kollektív önrendelkezés két különböző értelmezését különböztethetjük meg. Az elsőt,

amely természeténél fogva *politikai*, a mások között való állandó élethez kapcsolódik, és végső soron arról szól, hogy mi szükséges ahhoz, hogy az ember saját akaratát úgy határozza meg, hogy enged a mások által hozott döntéseknek. A második, amely tipikusan, de nem szükségszerűen *kozmopolita*, az irányító hatalom különböző helyszínei iránti racionális tiszteletben nyilvánul meg, és csak annyiban nevezhető "kollektívnek", amennyiben minden egyes egyén azt teszi, amit a többiek is tesznek. Az első esetében az ember a többiek akaratával találkozik. A második esetében az ember azt állítja, hogy racionálisan enged mások tudásának.

Politikai önrendelkezés

A politikai önrendelkezés feltételezi, hogy egy helyet békésen meg kell osztani másokkal.¹⁶ Az állampolgárok azok között élnek, akik hozzájuk hasonlóan hosszú távon

---

¹⁶ A másság tapasztalata hiányzik a szuverenitásnak abból a felfogásából, amely minden állami cselekedetet az alattvalók által alkotottnak tekint. Lásd Thomas Hobbes, *Leviatán* (szerk.

J.B. MacPherson, London: Penguin, 1971) II. 233.

érdekeltség egy közösségben.¹⁷ Ez megmagyarázza, hogy a polgároknak miért nem csak - a rawlsi kifejezéssel élve - a magánéletterv elfogadásának és felülvizsgálatának képességével kell rendelkezniük,¹⁸ hanem, ami ennél is fontosabb, a *politikai ítélőképességgel is*.¹⁹ Vagyis képesek arra, hogy a közös döntések elfogadhatóságát a tényleges emberek és az esetlegesen érintett valós csoportok szemszögéből értékeljék. A politikai én ezért arra törekszik, hogy megteremtse a közös cselekvés feltételeit, még akkor is, ha ez kompromisszumot igényel. Arra törekszenek, hogy másokkal közösségben cselekedjenek annak ellenére, hogy az ehhez szükséges közegeket - társadalmi felfogások, érdekek, erőforrások és emberi motivációk - a különbözőség és a pluralitás jellemzi.²⁰

Egy hely megosztása másokkal²¹ szükséges feltétele a politikai önrendelkezés. A politikai szabadság több mint egy demosz, a politikai szabadság feltételezi, hogy

---

¹⁷ Eredetileg úgy vélték, hogy ez a hosszú távú érdek a földterületek egy részének magántulajdonában rejlik. Lásd Rainsborough a putneyi viták során (1647), újranyomatva a *Divine Right and Democracy* (szerk. D. Wootton, London: Penguin 1986) című könyvben. 189.

¹⁸ Lásd John Rawls, *Az igazságosság mint méltányosság* ^E. Kelly: *A Restatement* (szerk., Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2001). 19.

¹⁹ Lásd Hannah Arendt, *The Life of the Mind*, vol. 2: *Willing* (San Diego: Harcourt, 1978), 269. o.; Ernst Vollrath, *Die Rekonstruktion der politischen Urteilskraft* (Stuttgart: Klett Cotta, 1977). 44.

²⁰ Lásd Hannah Arendt, *The Human Condition* (2d ed., Chicago: *The Human Condition*): University of Chicago Press, 1998) a 8,57,157.

²¹ Rawls szélsőséges megfogalmazásában ez a társadalom az együttműködés

rendszere, amelybe a születéskor lépünk be, és amelyet a halállal hagyunk el. Lásd: John Rawls, *A Theory of Justice* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971).
4.

egy polisz.²² Ez idillikusan hangzik, de valójában nem az. Az erőszak, amellyel a modernitás során az uralkodók eltávolították a helyi fejedelemségeket és felszámolták a különleges hatóságokat.²³ segítettek megszilárdítani az átfogó államhatalmat oly módon, hogy azt az aktív polgárság könnyen kisajátíthatja.²⁴ Ezen az alapon lehetővé vált, hogy a szuverén hatalom gyakorlása a kollektív testületek önmaga ellen irányuló cselekvés eszközévé váljon.

A tényleges hatalomnak való állandó közös alávetettség tapasztalata rányomta bélyegét arra is, hogy mi a politikai önrendelkezés *lényegi* tétje. A múltó változásokra és találkozásokra (pl. határellenőrzések vagy a deviánsok esetére) összpontosító szabályozással ellentétben az önrendelkezési jog nem csak az önrendelkezési jogról szól.

viselkedés), az *egész életen* átívelő, egymáshoz *viszonyított egyéni* életek adják a politikai önrendelkezés végső viszonyítási pontját. Ezért a visszatérő implicit témája az *életforma*, vagy annak egy bizonyos halmaza, amelyet a másokkal egy helyen osztozó emberek között kell elérni.

Paradox módon ez a fókusz a szuverén hatalom rideg adminisztrációs tekintetének a kollektív önmeghatározás médiumává való megfordításának eredménye.

---

²² Magától értetődik, hogy az itt feltételezett politikai fogalom alapvetően arendtiánus. A pluralitást és a közös cselekvés során annak fenntartására irányuló erőfeszítést hangsúlyozza.

²³ Lásd Anthony Giddens, *The Nation-State and Violence* (London: Polity, 1987). 49-53.

²⁴ Lásd Dieter Grimm, *Die Zukunft der Verfassung* (Frankfurt aM: Suhrkamp, 1991) 37-38. o. Lásd még Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Oxford: Basil Blackwell, 1983) 37-38. o.

Véletlen kozmopolita önrendelkezés

A transznacionális társadalmi tér ezzel szemben különbözik a tekintetben, hogy mi a releváns elsődleges társadalmi tapasztalat. A kozmopolitizmusnak az a fajtája, amelyet létrehoz, a politikai elmélet nemesítő kozmopolitizmusával ellentétben teljesen véletlenszerű és alapvetően negatív. Az emberek úgy élik meg, hogy nem kötődnek semmilyen konkrét helyhez, anélkül, hogy a világ polgárainak tekintenék magukat, mert megértik, hogy a világ nem egy politeia. Szemben a politikai kozmopolitizmussal, amely az emberiséget egyetlen nagy közösségként fogja fel,²⁵ véletlen kozmopolitizmus nem úgy fogja fel az életet, mint valami, amit élnek kommunikáció másokkal. Az ilyen típusú kozmopoliták feltételes cseréket folytatnak, még ha csak a *doux commerce* által támogatott civilizált módon is. Nem támaszkodnak a közös emlékezetre. Mindenki legalábbis potenciálisan mozgásban van. Mások élete nem biográfiaiban jelentős értelemben számít, hanem inkább a fogyasztói kereslet, a munkaerőköltségek, a születési arányok vagy a betegségek összesített nagyságában. A kollektív önrendelkezés kihívása nem a másokkal való *együttélésből* adódó problémákban rejlik. Ehelyett az a fontos, hogy a társadalmi interakció összesített tényezői hogyan befolyásolhatják hátrányosan az egyéni tapasztalatokat és lehetőségeket. A politikai önmeghatározás holisztikus háttére eltűnik. A mások életét nem úgy éljük meg, mint ami jogos követeléseket támaszt, és nem úgy, mint ami egy már amúgy is "terhelt" emberhez szól.

---

²⁵ A politikai kozmopolitizmus három típusának rendkívül tanulságos tárgyalását lásd David Held, *Cosmopolitanism: Ideals and Realities* (Cambridge: Polity Press,

2010), 39-50. o.

bered self",²⁶ hanem inkább a külsőségekben megnyilvánuló aggregált hatásokra. Ezek valamilyen szabályozási választ igényelnek. A véletlen kozmopoliták kollektív önmeghatározásának megértéséhez az ilyen externáliákat kezelő szabályozásoknak való racionális engedés a kulcs.²⁷

Az "externália" mint kategória olyan közproblémákat alakít át, amelyek egy közös életforma résztvevőit érintik,²⁸ kiszámítható és diszkrét káresetekké, amelyek valószínűsége kiszámítható és összesíthető. Karrierje a társadalmi szféra olyan perspektíváját jelzi, amely a politikai cselekvés konstitúciója helyett a magánjognak tulajdonítja a főszerepet. Bármilyen történik is az emberek között, mindaddig, amíg jogszerű, az egyéni jogok gyakorlásaként történik. Definíció szerint a jogok gyakorlása *prima facie* szabadon figyelmen kívül hagyja az aggregációs hatásokat vagy más nem szándékolt következményeket. Ez az összefolyás az externáliáknak azt a társadalmi teret alkotják, amelyre a szabályozások és beavatkozások irányulnak. A "társadalmi" és a "köz" a mellékhatások összessége.²⁹

---

²⁶ Lásd Michael Sandel, *Liberalism and the Limits of Justice* (2d ed., Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 178-179. o.).

²⁷ Itt nem tudom megmagyarázni, hogy a fenti észrevételeim szerint miért csak a "tisztá", és nem a kozmopolita önrendelkezés "vegyes" formája.

²⁸ Lásd John Dewey, *The Public and its Problems* (Chicago, Swallow Press, 1954), a következő címen: John Dewey, *The Public and its Problems* (Chicago, Swallow Press, 1954). 64.

²⁹ Lásd Ulrich Beck, *Cosmopolitan Vision* (ford. Ciaran Cronin, London: Polity Press, 2006) a 36.

Nem véletlen, hogy egy ilyen tapasztalati birodalomban a "kockázat" és a "válság" központi helyet foglal el.³⁰ A kockázat azt jelenti, ami ember alkotta, és ezért esetleges, ugyanakkor a lényege szerint elkerülhetetlen. Ugyanez igaz a legtöbb válságra is. Az ilyen típusú kozmopolita világot azért érzékeljük veszélyeztetettnek, mert a társadalom decentralizált felépítése szembesül a szub-

a látszólag kezelhetetlenül bonyolult projektek. Az így értelmezett kockázati társadalom egy olyan társadalmi világ, ahol a szabályozás a magatartás nem tervezett következményeinek kezelésére korlátozódik, miközben az alkotmány alapjául szolgáló szabályok többé-kevésbé immunisak a változásra.³¹

A politikai és a fogászati kozmopolita önrendelkezés közötti különbségről árulkodik, hogy míg az erők hatalmát a magánjog kodifikációja szimbolizálja, addig az utóbbi hatékonysága a kockázatértékelésnek, kockázatkezelésnek és -szabályozásnak szentelt különböző "helyszíneken" látszik érvényesülni. Következésképpen a relatív apriori, amellyel szemben a kollektív önrendelkezés a véletlen kozmopolita esetben megalapozódik, nem az állam, mint olyan testületi szerv, amelynek cselekvési hatalmát a következők sajátíthatják ki: "A kollektív önrendelkezés nem az állam, hanem a kollektív önrendelkezés. az emberek, hanem különböző folyamatok, amelyek egy névtelen és ellenőrizhetetlen kölcsönhatási mezőre reagálnak."³² Az emberi találkozás tere...

---

³⁰ Lásd Ulrich Beck, *World at Risk* (ford. Ciaran Cronin, Cambridge: Polity. 2009), 6-8. pont.

³¹ Ha az emberi tevékenység potenciálisan káros következményeit a következők szerint ítélik meg

elkerülhetetlennek vagy kívánatosnak, akkor csak kockázatként lehet kezelni őket.

³² A fenomenológiára tett kísérletet lásd, nevezetesen Ann-Marie Slaughter, *The New World Order* (Princeton: Princeton University Press 2001).

ter nem felel meg az állandó együttlét feltételének. Ez az állandó kibejárás platformja. Könnyű képeket használva, a város helyett (a piacokkal és a városházával) a repülőtér (wifivel és teljes testszkennerekkel) válik a paradigmaticus helyszín megtestesítőjévé, ahol a közös ügyekkel foglalkozó emberek "összegyűlnek". Mindenki biztonságban akar közlekedni. Az emberi viselkedést az interakciót elősegítő szabályozás irányítja, amelynek tartalma a különböző transznacionális, többszintű hálózatokból származik. Ezek legitimitási igénye a szakértelem létrehozásán és megvalósításán alapul.

Az önrendelkezés passzív oldala

Mind a politikai filozófia, mind az alkotmánytan hagyományosan a kollektív önrendelkezés aktív oldalát emeli ki. Olyan kérdéseket vizsgáltak, mint például a kisebbségek hangjának biztosítása³³ vagy a jogi akadályok számát, amelyeket egy politikai mozgalomnak meg kell másznia ahhoz, hogy a politikai átalakulásoknak a magasabb rendű jogba való beírásához szükséges hatalmat megszerezze.³⁴ Az itt tárgyalt cél szempontjából azonban sokkal érdekesebb a passzív oldal feltárása. A kollektív önmeghatározás lényegében attól függ, hogy milyen okokból lehet, hogy a mások által hozott meghatározások a sajátunknak számítanak.

Kezdetől fogva más a probléma, amelyre az elképzelhető okok válaszolnak a politikai és a véletlen kozmopolita önrendelkezés esetében.

---

³³ Lásd John Hart Ely, *Democracy and Distrust: A bírói felülvizsgálat elmélete* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1980).

³⁴ Lásd Bruce Ackerman, "The New Separation of Powers" (2000) *Harvard Law Review* 633-729.

A politikai ének azzal a feladattal szembesülnek, hogy saját akaratukat össze kell egyeztetniük mások akaratával. A mások akaratának teret engedő okok megtalálásának kulcsa egyrészt abban rejlik, hogy a saját életünket egy nagyobb összefüggés részének tekintjük, másrészt pedig abban, hogy saját életünk létezését ebben az összefüggésben nagyobbra értékeljük, mint bármely politikai preferenciát, amelyet történetesen egy szavazáson legyőzöttnek látunk. Mind a társadalmi érzékelés, mind az értékelés az egyéni transzcendencia minimális aktusait feltételezi. Az embernek úgy kell látnia magát, mint egy személyt mások között, akik másképp gondolkodnak és érvelnek.

másképp. Az ember csupán megosztja velük a *helyet*.³⁵ A közeg, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy ilyen feltételek mellett kölcsönösséget teremtsenek, a jogviszony, mivel a jog az a mód, amellyel az ember kifejezi a tiszteletet azok választása iránt, akiknek a választási indokait nem találja meggyőzőnek vagy egyszerűen csak irrelevánsnak.³⁶ A normáknak való külső megfelelés a közösséghez való lojalitás módja, amely a sajátunk, még akkor is, ha bár az ember benne idegenek között van.

A véletlen kozmopoliták számára ezzel szemben nem az a kérdés, hogy engedni kell-e mások akaratának, akikkel egy helyen élünk. Az önmeghatározás lényege a tudásigényekkel való foglalkozás, vagyis a szakértelem ésszerűségének a kérdése, amely ad-

---

³⁵ Bár a világról alkotott képük furcsa lehet, a hely mégis ismerős. A többiek nehezen olvashatók, de hozzátartoznak az emberhez, mert részei annak a helynek, ahol él. A másoktól való elidegenedés ilyen állapotában az ember csak úgy lehet önmeghatározó, ha önmagát úgy képzei el.

mint idegen mások számára. Ha mások szemével látjuk magunkat, rájövünk, hogy egy

közösség tagjaként idegenek vagyunk önmagunk számára.

³⁶ Lásd Immanuel Kant, *Az erkölcs metafizikája* (ford. M. Gregor, Cambridge: Cambridge University Press, 1996). 47,51.

az élet összetettségéhez igazodik az élet összességében.³⁷ Az egyéni viselkedés irányításának módozataiba táplálkozik a kockázatok összetett körülményei között, akár szabályok, akár ösztönzők révén. Értelmet kell adni a problémamegoldást alátámasztó tudásigényeknek. Ha az életet nem a politikai önrendelkezés körülményei között éljük meg, akkor nem tehetünk mást, mint hogy az adminisztratív szolgáltatásokra támaszkodunk, amelyek feladata a csere- és fogyasztási folyamatok megkönnyítése, sőt optimalizálása. Ezek a szolgáltatások mindaddig megbízhatóak, amíg magukban foglalják a racionalitást, és nem avatkoznak be indokolatlanul az alapvető jogokba. Eredetük nem számít. Különösen az nem lényeges, hogy genealógiájukban szerepelnek-e állami szabályozók vagy önszabályozó piacok.³⁸

A kollektív önrendelkezés különböző felfogásai még élesebb megvilágításba kerülnek, ha megvizsgáljuk, hogy milyen elvek alapján lehet ésszerű a hatalomnak való alávetettség. A politikai önrendelkezés esetében az okok az alapvető javakhoz való hozzáférés feltételeire vonatkoznak, amelyek lehetővé teszik, hogy az ember egy egész életet éljen többek között. A véletlen kozmopolita önrendelkezés esetében a faji problémamegoldás olyan elveiről van szó, mint az elszámoltathatóság, az átláthatóság, a felelősségvállalás vagy a tanácskozásra való fogékonyság; az előbbieket a következő kérdéseket érintik

---

³⁷ Raz szolgálati felfogásának felemelkedése valós társadalmi háttérrel rendelkezik. Elemi kifejtéséért lásd Joseph Raz: 'The Obligation to Obey: Revision and Tradition' In his *Ethics in the Public Domain: Essays in the Morality of Politics and Law* (2d ed., Oxford: Oxford University Press, 1995) 341-354.

³⁸ Egy figyelemre méltóan élelslátó elemzésért lásd Graf-Peter Callies & Peer

Zumbansen, *Rough Consensus und Running Code* (Oxford: Hart Publishing, 2011).

a politikai igazságosság, a második a megfelelő és érzékeny kockázatkezelés kérdései.

A racionalításra vonatkozó adminisztratív igények elfogadása önmaga meghaladásával is jár, mivel feltételezi az engedékenység másokkal való megosztását. Amikor a racionalitás állításaival szembeni racionális engedékenységről van szó, az ember mások magatartásából veszi ki a részét. A mások józan ítélőképességére való hagyatkozás, akik ugyanerre hagyatkoznak, közvetíti a kozmopolita önmeghatározást. Ez magában foglalja a politikai cselekvés határozatlan idejű elhalasztását, amely mások körültekintő tartózkodására támaszkodik. De mivel senki sem rendelkezik ténylegesen ilyen jó ítélőképességgel, hogy valakit valójában *kollektíven* kell *elképzeln*i.

Polgári interpassivitás

Általában a kulturális gyakorlatok szintjén az interpassivitás³⁹ mindig akkor állítható szembe, amikor az egyének egyidejűleg tartózkodnak attól, hogy valamit megtegyenek vagy élvezzenek azon *hallgatólagos* fikció alapján, hogy valaki más megteszi vagy élvezni fogja helyettük. Ez a valaki lehet egy képzeletbeli én vagy, ami még érdekesebb, egy képzeletbeli másik. Még ha mindkét esetben valóban senki sem az, képzeletbeli szerepe kontrafaktikusan fennmarad. Például nehéz művészeti könyveket azért gyártanak és vásárolnak, hogy polcra kerüljenek. A tévéműsorokat gyakran rögzítik, és csak nagyon ritkán nézik. Bizonyos esetekben könyvek halmozódnak fel, de szinte soha nem olvassák őket. Mindegyik ilyen esetben a dolog aktív élvezete

³⁹ A kifejezést Robert Pfaller: *Die Illusionen der anderen* című könyvéből kölcsönözöm:
Über das Lustprinzip in der Kultur (Frankfurt aM: Suhrkamp, 2002), 27-41. o.

hallgatólagosan egy nem létező megbízottra - ebben az esetben egy képzeletbeli énré - ruházzák át, akiről azt képzelik, hogy objektíven létezik, hogy elviselhetővé vagy feddhetetlenné tegye a lehetőségekről való lemondást. Az emberek osztoznak ebben a képzeletbeli személybe vetett hallgatólagos hitben, mert különben közös gyakorlatuknak nem lenne értelme. A művészeti könyvek piaca létezik. A könyvek gyűjtése tiszteletre méltó társadalmi gyakorlat, amelyet senki sem tartana ostobaságnak. A felvétel és a másolás a hallgatás és a nézés helyett a szűkös szabadidő eltöltésének széles körben elterjedt technikája. De ezeknek a gyakorlatoknak akkor van értelme, ha hallgatólagosan elképzelünk egy másik személyt, aki képes az olvasásra, a nézésre és a hallgatásra.

Egy ilyen képzeletbeli én vagy más nem azonos azzal, amit a pragmatista társas viselkedéskutatók "általánosított másnak" neveznek, ami azt a szervezett magatartást jelenti, amelyet egy csoport az egyénnel szemben tanúsít.⁴⁰ Az általánosított másik a normák halmazának rendszerszintű perspektíváját képviseli.

a csoport magatartásának szabályozása. Elvileg minden egyes egyén képes ezt a nézőpontot elfogadni azáltal, hogy a "mi" kifejezéssel a "mi" nevében beszél. Más szóval, bár az általánosított másik ad útmutatást, és ezáltal korlátozza az egyéneket, mindezt a hétköznapi egyén perspektívájából teszi. Képességei tekintetében semmiképpen sem áll fölötte. Ezzel szemben az elképzelt személy, aki minden könyvet elolvas, minden filmet megnéz és a műalkotások fényképezésében gyönyörködik, olyan képességekkel rendelkezik, amelyek magasabb rendűek, mint azok

az egyének, akiknek passzivitását elősegíti. Ez azonban nem helyezi ezt a személyt a székébe

⁴⁰ Lásd George Herbert Mead, *Mind, Self, and Society from the Standpoint of the Social Behaviourist* (Chicago: University of Chicago Press, 1934). 154.

a szuperego. Épp ellenkezőleg, az elképzelt én révén az individuumok hallgatólagos engedélyt kapnak *az alulteljesítésre*, még akkor is, ha az alulteljesítés - mint ahogyan az gyakran előfordul - kellemes élményekre vonatkozik.

Az interpasszív *polgárok tartózkodnak* politikai ítélőképességük és akaratuk gyakorlásától. Inkább egy képzeletbeli *másik* tekintélyére hagyatkoznak, aki állítólag érti, mi történik, és akiben nyugodtan megbízhatnak. A művészeti könyvek tulajdonosaihoz hasonlóan, akik még a műanyag csomagolást sem veszik le a vaskos művekről, az aktivitást egy olyan alkalomra tartogatják, amely soha nem fog bekövetkezni. Az interpasszív polgárok valójában *passzívak*, mert a tiltakozást mindig egy későbbi időpontra halasztják. Panaszkodhatnak erről vagy arról, sőt, még a kormányzó intézményektől való mélységes elidegenedésüket is kinyilváníthatják, de soha nem lépnek fel, mert ezzel aláásnák annak a képzeletbeli másiknak a hallgatólagos tekintélyét, akinek feltételezése lehetővé teszi a tökéletesen privát életet.

A képzeletbeli másik tekintélyének nagy része a kacsingatás és a konformizmus következménye. Ha valaki nem akar furcsának tűnni a többiek szemében, nem kérdőjelezi meg azt, amit ezek a többiek adottnak tünnek. Az a tény, hogy senki sem kíván a furcsa helyzetébe kerülni, megmagyarázza, hogy miért is lehet olyan könnyen magától értetődőnek tünnek.

Kevésbé drámaian fogalmazva, az interpassivitás gyakorlata az érvek cseréje nélküli meggyőződések megszerzésének és fenntartásának körkörösségéből profitál. Ahhoz, hogy az ember érvelését és ésszerűségét újra megerősítve lássa, a viselkedésből és az atti-

tudes of others. Mások viselkedése természetesen nem jó indok arra, hogy ragaszkodjunk egy bizonyos meggyőződéshez, de jó indok arra, hogy kitaláljuk azokat az eseteket, amikor a tisztelet a legmegfelelőbb. Az ember nem akar lázadni olyan dolgok ellen, amelyekben nincs érdeke. Az ember inkább a tömeggel tart.

Jó okok

Meglehetősen nyugtalanító módon azonban jó okok is vannak arra, hogy részt vegyünk a polgári interpassivitásban, és hallgatólagosan elfogadjuk az imaginárius másik tekintélyét.

A komplexitással való megbirkózás eszközeként az interpassivitas könnyen racionalizálható egy olyan társadalomban, amelyben a piaci racionalitás dominál. Az interpassivitasnak az a szerkezete, hogy addig hiszünk mások hiteiben, amíg a másodrendű hiedelmek kifizetődőnek ígérkeznek. A pénzügyi piacok ezt a struktúrát testesítik meg.⁴¹ Ebben a kontextusban egy értékpapír értékét a mögöttes kockázat alapos elemzése nélkül határozzák meg, hanem inkább a mások fizetési hajlandósága alapján. Hasonlóképpen, a hit a képzeletbeli másikról alkotott fiktív hiedelmek könnyen fenntarthatók mindaddig, amíg a társadalmak a hiszékenység osztalékát élvezik. Addig lehet folytatni, amíg van okunk bízni abban, hogy minden rendben lesz. Amint azt Vaihinger egyszer már megfigyelte, a fikció teszi lehetővé a gyakorlatot.⁴²

---

⁴¹ Lásd Crouch, megjegyzés 94 a oldalon 98., 118.

⁴² Lásd Hans Vaihinger, *Die Philosophie des Als-Ob: System der theoretischen, praktischen und religiösen Fiktionen der Menschheit aufgrund eines idealistischen Positivismus* (9. kiadás, Leipzig: Meiner, 1927).

Ráadásul a polgári interpassivitas még aggasztóan hihetőbbé válik annak a hatalmas gyakorlati nehézségnek a tükrében, amellyel az a kísértés jár, hogy ne legyünk hiszékeny raziás egyén. Az ilyen típusú egyén csak akkor fogadná el egy másik személy vagy intézmény gyakorlati tekintélyét, ha bizonyítani tudná, hogy az illető személy vagy intézmény jobban tudja.

mi a legjobb ennek az egyénnek, vagy hogy a kívánatos eredmény eléréséhez felsőbbrendű helyzetben voltak.⁴³ A tekintély e "szolgálati felfogásának" alkalmazása nemcsak azt feltételezi, hogy az emberek könnyen különbséget tudnának tenni aközött, amit ők maguk biztosan tudnak, és amit jobb, ha mások tudnak, hanem azt is, hogy a jelentés és a koncepció terjedelme könnyen megállapítható. Az a mintegy negyven sűrűn érvelő oldal, amelyet Raz nemrégiben a koncepció kidolgozására fordított, kétségessé kell, hogy tegye ezt.⁴⁴ Valóban, a szolgáltatási koncepció kalibrálásán túlmenően, különbséget kell tenni aközött, hogy mi az egyik tudja, és amit mások jobban tudtak volna magunkról, olyan nehéz feladat, hogy annak sikeres megoldása úgy tűnik, hogy változatlanul feltételezi az interpassivitas képzeletbeli másságát. Nincs okunk arra, hogy

---

⁴³ Egy rövid, a fenti szövegben még rövidebben megfogalmazott állítást lásd Joseph Raz, *Ethics in the Public Domain: Essays in the Morality of Law and Politics* (2d ed. Oxford: Oxford University Press, 1994) a következő címen: Ugyanennek a kérdésnek egy 347. alternatív megközelítése az, hogy az egyének úgy viselkednek, mint egy vállalat "racionálisan passzív részvényesei", akik intuitív módon tisztában vannak azzal, hogy rontanák a helyzetet, ha úgy döntenének, hogy átveszik az irányítást. A koncepcióról lásd Joseph W. Yockey, "On the Role and Regulation of Private Negotiations in Governance" (2009) *South Carolina Law Review* 171-219, 177-178. o. (2009). Ezt az

észrevételt Maya Steinitznek köszönhetem.

⁴⁴ Lásd Joseph Raz, *A tekintély és az értelmezés között: On the Theory of Law and Practical Reason* (Oxford: Oxford University Press, 2009).

biztosak lehetünk abban, hogy lehetünk raziánus egyéniség anélkül, hogy egy képzeletbeli másiknak engedelmeskednénk. Az mindenestre továbbra sem világos, hogy egy hétköznapi vagy egy képzeletbeli egyénre van-e szükség ahhoz, hogy meghúzzuk a határt az önállóság és a másokra való támaszkodás között. Még az a gyanú is megalapozott, hogy maga a raziánus egyén koncepciója az imaginárius másikba vetett hit rati-onalizálása, és ebben a tekintetben pusztán intellektuális helyettesítője.

Ezzel készen állunk arra, hogy az Európai Unióhoz forduljunk.

A no-polis-tézis

Mint köztudott, az Európai Unió mindig is alkalmas volt a jogi leírások összefoglalására,⁴⁵ Ezek közül a legfontosabb az Unió mint szabályozó állam közötti ellentét,⁴⁶ és a szövetségi rendszer speciális esete között,⁴⁷ másrészt. Általában azt feltételezik, hogy míg a Bizottság és az ügynökségek az első leírás mellett szólnak, a másodikat a Tanács és a Parlament együttes munkája támasztja alá. A Lisszaboni Szerződés az utóbbi nézet helyességét sugallja az új EU-Szerződés 10. cikkében, amely a legelégedettebben beszél az Unió kétkamarás képviseleti rendszeréről a Parlamentben és a Tanácsban.

⁴⁵ Egyelőre félreteszem a kormányköziséget, mint olyan módot, amellyel a politológusok az Uniót vizsgálták.

⁴⁶ Lásd természetesen Giandomenico Majone, "Europe's 'Democracy Deficit': A normák kérdése" (1998) *European Law Journal* 5-28, 15-17. o., 15-17. o.

⁴⁷ Ennek az alternatívának a hasznos vázlatát lásd Renaud Dehousse, "European Institutional Architecture after Amsterdam: Parlamenti rendszer vagy szabályozási struktúra?" (1998) *Common Market Law Review* 35 595-627.

A fentiekben kidolgozott ideális-tipikus ellentét alapján egy alternatív leírást szeretnék felajánlani. Talán nevezhetnénk ezt, szemtelenül szólva, "no-polis-tézisnek". A kozmopolita szemlélet szerint,⁴⁸ a kollektív önrendelkezés arról szól, hogy kitaláljuk, mi a legjobb mindenkinek, egyénileg mérlegelve, függetlenül a közösségi határoktól. A kozmopolita világ lapos. A választókerületek eltűntek. Az államok, ha egyáltalán belépnek a képbe, akkor az üzleti lehetőségek letéteményeseként. Ők az egyéni érdekeket szolgálják, amennyiben biztonságot, infrastruktúrát, humán erőforrásokat és alapvető törvényeket biztosítanak. Ez azonban nem jelenti azt, hogy bármelyik funkciójukat ne lehetne átruházni egy másik szervre, amelynek a hatásköre nem kötődik egy terület feletti ellenőrzéshez.

Ebből a szempontból komolyan lehet venni az Európai Unió jogának azt az állítását, hogy önálló. Az uniós jog, az Európai Bíróságot használva *buchesként*, azt állítja, hogy tekintélye van, tekintet nélkül arra, hogy a nemzeti vagy népi *alkotmányozóktól származik-e*.⁴⁹ Ezt az autonómiaigényt egy másik, nem politikai jellegű, a jogállamiságra vonatkozó

a kollektív önmeghatározás formája, amely *normatív* értelemben konstitutív, mivel megmagyarázza, hogy az egyének hogyan tudják elképzelni magukat.

---

⁴⁸ Beck és Grande értelmezésével ellentétben az alábbi vázlat egyáltalán nem foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az Európai Unió milyen szempontból lehet "birodalom". De lásd: Ulrich Beck & Edgar Grande, *Cosmopolitan Europe* (London: Polity Press, 2007).

⁴⁹ Az alkotmányozó hatalom demisztifikált megértése nem úgy érzékeli, mintha az

az alkotmány valamilyen kifürkészhetetlen *oka*, hanem olyan *okok*, amelyek az alkotmányt egy adott nép számára olyan értelemben teszik mérvadóvá, hogy azt "sajátjuknak", az általuk alkotottnak tekinthetik.

mint az európai uniós jog szerzői.⁵⁰ Ez a konstitutív jelleg tükröződik azokban az indokokban - vagy az érvelési módban -, amelyekkel az Európai Bíróság az Unió hatáskörének eredetét és hatályát meghatározza. Míg az eredetet meglehetősen homályosan az állampolgárságon alapuló megkülönböztetés tilalmának következményeként határozzák meg,⁵¹

az Unió hatáskörének értelmezése megszakítja a kapcsolatát a felhatalmazási aktusokkal, ha egyáltalán léteztek ilyenek. Következésképpen az Unió normatív magját az állampolgárság alapján történő megkülönböztetés megszüntetése és a nemzeti határokon átnyúló lehetőségek megteremtése alkotja. Ez a mag jó okot ad arra, hogy a véletlen kozmopoliták az Uniót mint társulási formát támogassák. Az Unió egy korlátozott szférán belül egy határok nélküli világot teremt. Ez a világ nem egy olyan hely, ahol az emberek együtt élnek és törődnek a büntető törvénykönyvükkel, az állami iskoláikkal vagy a városfejlesztésükkel. Ez a világ egy olyan sablon, amely megkönnyíti és stabilizálja az önérdékű interakciót a kölcsönösség keretein belül. Az ezen alapfeladat iránt elkötelezett intézmények nyilvános támogatását az állampolgári interpasszivitás közvetíti, és legalább addig tartható fenn, amíg a hiteltelenségi osztalékot fizet (lásd fentebb p. 21), amelyet "kimeneti legitimitás" néven is ismerünk.

Az Európai Unió alapvető intézményei ebből a szempontból számba vehetők (lásd a következő szakaszt). De a nézet még inkább

---

⁵⁰ A következőkről lásd az *Individualizmus* című írásomat: *An Essay on the Authority of the European Union* (Oxford: Oxford University Press, 2008).

⁵¹ Lásd a 6/64. sz., Flaminio Costa kontra ENEL ügyet, EBHT 1964. 585.

hihetőbb, ha figyelembe vesszük, hogy az Unió három negatív formában is magában foglalja a politikai önrendelkezést: először is abban a helyettesítő formában, amellyel a kormányok a népük nevében járnak el, másodsor a szabályozói leszerelés által kiváltott növekvő antagonizmusban, harmadszor pedig a monetáris unió hatásaként.

Problémamegoldás és jogok

A kozmopolita európai polgárok számára bölcs dolog, ha a belső piac működésével és a kockázatok kezelésével egy olyan szerv foglalkozik, amely joggal tarthatja magát a műszaki, gazdasági és jogi szakértelem tárházának. Mindaddig, amíg az elszámoltathatóság és az átláthatóság normáit betartják, és amíg az államok mint infrastruktúra-szolgáltatók részt vesznek, ésszerű az önrendelkezés a Bizottság bürokráciájának és a szatellitügynökségek övezte övének interpassív tiszteletben tartása formájában. Az is okos dolog, hogy a racionális problémamegoldást olyan szintre emeljük, ahol az a komplexitás csökkentését ígéri sok ember számára. Scharpf javaslataival ellentétben.

hogy a nemzetközi együttműködés legitim a demokrácia hatókörének kiterjesztése miatt,⁵² a Bizottság és a Tanács hatáskörének megosztása összhangban van a kozmopolita érzékenységgel, mivel a konstruktív problémamegoldás nagyobb fokát teszi lehetővé.

kapacitás az államok között nagyobb általános racionalitást ígér. A transznacionális problémák transznacionális megoldásokat igényelnek. A konfliktusok sokféleségét

---

⁵² Lásd Fritz W. Scharpf, "Demokratie in der transnationalen Politik" In U. Beck (szerk.), *Politik der Globalisierung* (Frankfurt aM: Suhrkamp, 1998) 228-253.

A Bizottság szerint az új megközelítések valószínűleg nem lesznek elégségesek. Hasonló módon az Európai Parlamentet is kozmopolita módon lehet elképzelni, ha ideiglenesen elhalványítjuk a politikai képviselet minden látszatát. Csupán a Parlamentet kell újrafogalmazni proto-alkotmányos szempontból.⁵³ mint az európai polgárok jogainak védőbástyáját. Ez egy olyan szerep, amelyben

A Parlament számos célt ért el, különösen ha figyelembe vesszük a Bolken-stein-féle szolgáltatási irányelvvel kapcsolatos, a Bizottsággal és a Tanáccsal való szembenállását, vagy a közelmúltban a légi utasok adatainak átadásáról szóló megállapodással szembeni sikeres ellenállását. Így értelmezve, még a Parlament is megfelel az Unió olyan értelmezésének, amely az Uniót a kozmopolita alkotmányozás termékének tekinti, vagyis az alkotmányosság azon átalakulásának égisze nélkül, amely az alkotmánynak a nemzetállamon túlra való kiterjesztésével jár együtt. A mögöttes felhatalmazó hatalom az interpassivi-ban nyilvánul meg.

ty⁵⁴ akik egyidejűleg hisznek a bíró-

A képzeletbeli másikat, aki tudja, hogy mindenki jobban jár, ha az Unió veszi át a kormányrudat. Ha az Uniót a "racionális problémamegoldás plusz alapjogok védelme" képlet alapján képzeljük el, az valóban ösztönözheti a német szövetségi alkotmányt, hogy az Uniót a "racionális problémamegoldás plusz alapjogok védelme" képlet alapján képzeljük el.

---

⁵³ A proto-alkotmányosság, amelyre gondolok, természetesen az első angol forradalom proto-alkotmányossága, amelynek során a Parlament az angolok jogainak védelmezőjeként lépett fel. Elég figyelemre méltó, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság már a Solange II-ben is hasonló szerepet tulajdonított az Európai Parlamentnek. Lásd

Wünsche Handelsgesellschaft [1987] 3 *Common Market Law Reports* [1987] 3
Common Market Law Reports (1987) 3. bek.225 45.

⁵⁴ Lásd a megjegyzést 39.

A Bíróságnak el kell hagynia a tagállamok érdekeinek a Tanácsban való képviselésére és a tagállamok érdekeinek a Tanácsban való képviselésére, mint az Unió legitímáló tényezőjére való szerencsétlen hivatkozását.⁵⁵ Inkább nyíltan szembe kellene néznie azzal, hogy az *irregulare aliquod, amelyet* oly rettenetesen zavarónak talál, valóban *aliud* a nemzeti pártállami demokráciához képest.

Abszorpciók képviselése

A véletlen kozmopolitizmus attitűdjét a politikai önrendelkezés három negatív formájának érvényesülése igazolja. Az egyik a tagállamok közötti együttműködést jelenti, pontosabban a külső politikai önrendelkezés gyakorlását a belső önrendelkezés negatívumainak árán; a másik pedig abban nyilvánul meg, ahogyan az európai alkotmány ugyanezeket az államokat versenyre kényszeríti, és arra, hogy a közszabadságot a pénz értékének stabilizálásának rendeljék alá.

A polgárok szemszögéből nézve a politikai önrendelkezést a Tanácsban együttműködő kormányok *közvetett módon* valósítják meg. Bár igaz, hogy a nemzetközi együttműködés kiszélesíti a cselekvési teret, és hogy a részt vevő szereplők így értelmezve képesek befolyásolni azt, ami egyedül fellépve elérhetetlen maradna számukra, a közösségek államokká való redukálása - a pluralitás egységbe tömörülése - megfosztja a polgárokat politikai önrendelkezésüktől. Míg a gazdasági infrastruktúrájukat képviselő kormányok mindent megtesznek bizonyos nemzeti csoportok - általában a vállalkozások - támogatása érdekében, addig a gazdasági infrastruktúrát képviselő kormányok a lehető legjobban

⁵⁵ Lásd: Brunner kontra Európai Unió Szerződés [1994] Common 1Market Law Reports, 199457. 37. pont; Lisszaboni határozat, BVerfG BvE2 2/08, (2) bekezdés. 231-236.

ezáltal olyan kompromisszumokat kötnek, amelyek rendes körülmények között belső részvételi folyamatot igényelnének, amelynek végén a vitatkozó felek megállapodhatnak valamilyen megállapodásban. Egy transznacionális kontextusban azonban ez a folyamat kikerül az emberek és képviseleti gyülekezeteik kezéből. A külkapcsolatok homogénebbé teszik a társadalmakat, mint amilyenek valójában. A pluralitás az egység látszatát kelti. Kiderül tehát, hogy az államok kollektív politikai önrendelkezése

csak népük *helyettesítő* politikai önrendelkezését foglalja magában. A politikai ítélőképességet nem a népek és képviselőik gyakorolják...

hanem inkább a kormányok által és a nevükben. Mivel ez egy *abszorpciós* képviseleti viszonyt feltételez, egyúttal elutasítással is jár. Paradox módon a politikai önrendelkezés az államok *között az államokon belüli* negációja árán valósul meg. Pozitívan fogalmazva, az önrendelkezést a lemondásán keresztül tartják fenn.⁵⁶

Azokban a rendszerekben, ahol a szövetségi szintű politikai folyamat élénk, a népek kormányokon keresztül történő képviselete fontos szerepet játszhat a képviselet általános folyamatában. Míg a polgárokat a törvény szerint a településükkel azonosítják, a helyi önkormányzatoknak részt kell venniük a helyi önkormányzatokban.

⁵⁶ A negativitás még a szövegben vázoltnál is tovább terjedhet. A tagállamok a Tanácsban és a különböző bizottságokban tárgyalnak a politikákról. De ezt aligha egy olyan közös életre való tekintettel teszik, amelyet fenn szeretnének tartani, hanem inkább azzal a tudattal, hogy a részvétel a választóik előnyére válik. Indokaikat nem osztják meg a többi tagállammal. Inkább úgy tekintenek a többi államra, mint akadályra, amelyet el kell hárítani vagy meg kell kerülni a tárgyalások során. Viselkedésük nem a közös szimpátián, hanem inkább a közös antipátia semlegesítésén alapul. Lásd Christine Korsgaard, *Self-Constitution: Agency, Identity and Integrity* (Oxford: Oxford

University Press, 2009), 191-193. o.

a vitákban és tárgyalásokon olyan környezetben, ahol a polgárok politikai képviselete is teljes körű, például a képviselőházban. Ez a kettős tagság kezelésének egy olyan módja, amely a negatív politikai önrendelkezést összeegyezteti a pozitív ellenpárjával. Lehetővé teszi az emberek számára, hogy szembenézzenek helyi identitásukkal és túllépjenek azon. Bizonyára semmi ilyesmi nem történik ott, ahol a kormányközi tárgyalások dominálnak, és az emberek képviselete másodlagos szerepet játszik.

Szabályozási leszerelés

A politikai önrendelkezés második negatív formája a politikai önrendelkezés növekvő *de facto* lehetetlenségére vonatkozik azon a területen, ahol az valóban számít.⁵⁷ A helyzet a legutóbbi bővítések, valamint a Bizottság és a Bíróság azon törekvésének összefolyása, hogy a passzív szabályozási versenytől az aktív szabályozási lefegyverzés felé haladjon.⁵⁸

Szűken értelmezve,⁵⁹ az ember szembesül egy olyan helyzettel, ahol a szabályozott...

tory verseny, ahol a termékek közötti különbségek tapasztalata révén

---

⁵⁷ A negatív politizálásról lásd Claus Offe, "Demokratie und Wohlfahrtsstaat: In W. Streeck (szerk.), *Internationale Wirtschaft, nationale Demokratie: Herausforderungen für die Demokratietheorie* (Frankfurt aM: Campus, 1998) 99-136 at 113.

⁵⁸ A két intézmény megnövekedett szerepéről a bővítés utáni helyzetben, lásd Martin Höpner & Armin Schäfer, "Grenzen der Integration - wie die Intensivierung der Wirtschaftsintegration zur Gefahr für die politische Integration wird" (1/2010) *Integration* 1-20, 10-11. o. (1/2010).

⁵⁹ Tisztában vagyok vele, hogy általában a szabályozási célú leszerelést különleges a szabályozási verseny esetében. A verseny közegevel kapcsolatos okokból úgy vélem, hogy érdemes különbséget tenni a verseny között, amely a következőkkel él

A tagállamok a termelési és elosztási szabályok megváltoztatására vagy finomhangolására ösztönözve vannak. Az előttük álló kihívások alapvetően ökológiai jellegűek, még akkor is, ha sikeres kezelésükhöz a jogi háttér kiigazítására lehet szükség. A szükséges közeg a kommunikáció

a kommunikáció az *árak*.

A szabályozási leszerelés ezzel szemben az érdemi gazdasági tisztességes eljárást transznacionális kontextusba helyezi.⁶⁰ Ennek közegei a jogi kihívások, amelyek megoldása az arányosság elvét foglalja magában. A lefegyverzés a gazdasági kihívások szintjén túlra helyezi egy ország különböző szabályozási rendszereknek való kitettségét, és korlátozza a

a tagállamok választási szabadsága a tekintetben, hogy jogrendszerükön keresztül hogyan befolyásolják gazdaságuk versenyelőnyét. Az alapgondolat az, hogy amint egy gazdasági tevékenység a székhely szerinti és a fogadó állam általános társadalmi háttérrendszerének találkozásához vezet, a fogadó állam szabályai vagy gyakorlatai szigorú arányossági vizsgálatnak vethetők alá, ha azok viszonylag szigorúbbak. Következésképpen a székhely szerinti államban letelepedett vállalkozások

abban a helyzetben vannak, hogy megcélazzák saját munkaügyi kapcsolatrendszerüket,⁶¹

---

az ármechanizmus, és a leszerelés, amely az árversenyt kiváltó jogi feltételek megváltoztatására épül.

⁶⁰ Egy vázlatért lásd az "Idealizáció, de-politizálás és a gazdasági Due Folyamat: In B. Iancu (szerk.), *The Law/Politics Distinction in Contemporary Public Law Adjudication* (Utrecht: Eleven, 2009) 137-167, 151-154. pont.

⁶¹ Lásd a hírhedt gyanúsított, a C- C-341/05. sz.

Svenska Byggnadsarbetareförbundet [2007] ECR I-11767.

munkaügyi jogszabályok,⁶² a munkaerő részvétele⁶³ vagy az adózás⁶⁴ által, hogy kölcsönhatásba hozzák őket szomszédaik rendszereivel.

A szabályozási leszerelés tökéletesen kozmopolita. Arra kényszeríti a tagállamokat (és a magánfeleket), hogy gondolkodjanak törvényeik racionalitásán, tekintet nélkül arra a tágabb társadalmi kontextusra, amelyből azok származnak. A szabályozási leszerelés drámaian növeli azon tagállamok versenyképességi sebezhetőségét, amelyek társadalmi rendszerei

nagyfokú dekommodifikáció jellemzi.⁶⁵ Amíg ez volt az áruk szabad áramlásának megkönnyítésére korlátozódott, továbbra is a szabályozási verseny fokozásának eszköze maradt.⁶⁶ Miután kiterjesztették

---

⁶² Lásd a C-346/06. sz. Dirk Rüffert kontra Land Niedersachsen ügyben hozott ítéletet, EBHT 2008, I-01989.

⁶³ Ez a kérdés különösen az *Überseering* és az *Inspire Art* székhelyelméletének megszűnése után merül fel a vállalatirányítással kapcsolatban. Lásd a C-208/00. sz. *Überseering BV és Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC)* ügyet (EBHT 2002, I-9919. o.); a C-167/01. sz. *Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam és Inspire Art Ltd.* ügyet (EBHT 2003, I-10155. o.).

⁶⁴ Lásd a C-446/03. sz., *Marks & Spencer plc kontra David Halsey (Her Majesty's Inspector of Taxes)* (EBHT 2005., I-10837. o.).

⁶⁵ A "dekommodifikáció" kifejezés olyan intézkedések összességét jelenti, amelyek segítenek létrehozni és fenntartani egy bizonyos fokú piaci függetlenséget. Lásd: Gøsta Esping-Andersen, *The Three Worlds of Welfare Capitalism* (Princeton: Princeton UP, 1990). 37.

⁶⁶ Ezt a fejlődést a doktrinális posztulátum által indokoltnak találhatjuk: következetesség, mivel ez csupán kiterjeszti az akadályok megközelítését az áruk szabad mozgásáról más szabadságokra, például a letelepedés vagy a szolgáltatások szabadságára. Ugyanez a posztulátum azonban rávilágít arra, hogy mi is a valódi tét. A termékjellemzőkre vonatkozó szabályok a termékbe kerülnek. Bizonyos értelemben

reifikálódnak, és ezután szabadon mozoghatnak a közös piacon. Az akadályok megközelítésének kiterjesztése a letelepedésre és a szolgáltatásokra a gazdasági és a szolgáltatások egész csomagjait reifikálja.

a vállalatok létrehozására és a szolgáltatások nyújtására, elkezdí megfosztani a tagállamokat a kapitalista termelés és csere sajátos szervezési módja által létrehozott *bonum commune* fenntartásához szükséges eszközöktől. A magas szociális normákkal rendelkező országok már nem találják magukat abban a helyzetben, hogy az alacsony normákkal rendelkező országok versenyét könnyen kivédjék azáltal, hogy a külföldi vállalkozókat arra kényszerítik, hogy a területükön tartsák be a törvényeiket. Valójában a szabályozási leszerelés elve, ha következetesen alkalmazzák, azt követeli meg, hogy minden olyan meglévő szabályozás, amelyet

viszonylag üzletbarátabbak, *prima facie* bárki számára elérhetővé válnak a belső piacon mindenhol.⁶⁷ A tagállamok ezért potenciálisan mindig nyomás alatt állnak, hogy a szigorú pro- víziós szempontok alapján igazolják

portionalitás vizsgálata, elszigetelt akadályok, amelyek a liberálisabb rendszerekkel való ütközés esetén merülnek fel.⁶⁸ Ez a helyzet a gazdasági liberalizmusnak előnyt biztosít.⁶⁹ Nem meglepő tehát, hogy a negatív politikai ön

---

szociális jogszabályok. Szabadon utazhatnak a Közösségben. A tagállamok már nem rendelkeznek területtel. A politikai önrendelkezést ennél durvábban nem is lehetne semmissé tenni.

⁶⁷ Ezt a gondolatot a C-212/97. sz. Centros Ltd. kontra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, EBHT 1999, I-1459. o. 27.

⁶⁸ Ennek a fejlődésnek a példája a szigorú vizsgálat alkalmazása a nemzetközi szakszervezeti szolidaritási aktusokra. Lásd a10779 C 438/05. sz., International Transport Workers' Federation, Finnish Seamen's Union kontra Viking Line ABP ügyet, EBHT 2007, I- 89.

⁶⁹ Martin Höpner & Armin Schäfer, "Az európai integráció új szakasza: Organized Capitalisms in Post-Ricardian Europe" (2007) 07/4 MPIfG Discussion Paper, 8. o.: "A liberális piacgazdaságok és a szervezett gazdaságok már nem egyformán érvényes termelési rendszerek, de az utóbbiak intézményeit a gazdasági unió akadályainak tekintik".

A határozottságnak megvan a maga dinamikája.⁷⁰ Ahelyett, hogy a bal-jobb szembenállás termékeny újjáélesztéséhez vezetne, és új lendületet adna az európai gazdasági liberalizmus határaitól folyó vitának, inkább a tagállamok közötti ellentéteket erősíti.⁷¹

Gyámság

A negatív politikai önrendelkezés harmadik formája a monetáris unió következménye. Mint ismeretes, a jelenlegi erőfeszítések, amelyek nemcsak a görög és a spanyol államadósság-válság kezelésére, hanem a közös valuta életképességének fenntartására irányulnak, megnövelték a Bizottság és a Tanács felügyeleti és szankcionálási hatáskörét. Az előbbi megerősödött pozíciója a megelőzéssel összefüggésben (pl. "fordított többségi szavazás" a meg nem felelés megállapítása esetén) a Bizottság és a Tanács számára a megelőzés és a szankcionálás terén a vizált Stabilitási és Növekedési Paktumot tekintélyelväbbé teszi.⁷² A fu-
Az IMF oligarchikus szavazatelosztásától eltekintve, az Európai Stabilitási Mechanizmusban a szavazatok elosztása is tükrözüdik,⁷³ a Kormányzótanács, a Bizottság, a Nemzetközi Valutaalap és az Európai Központi Bank közötti nagyfokú összefonódás jellemzi. A kormányzati

---

⁷⁰ Lásd Höpner & Schäfer, megjegyzés. 58 a oldalon. 19.

⁷¹ Lásd Liesbeth Hooghe & Gary Marks, "Politisierung und nationale Identitäten" In M. Höpner & A. Schäfer (szerk.), *Die Politische Ökonomie der europäischen Integration* (Frankfurt aM: Campus, 2008) 197-201; Höpner & Schäfer, jegyzet. 58 19. o;

⁷² Lásd csupán az Európai Unió Tanácsa által közzétett, még nem publikált "hatos csomag" összefoglalóját, 2011. október 4-i sajtóközlemény. Lásd még Amartya Sen, "Let's wrest democracy back" *The Guardian*, június. 24,2011.

⁷³ Lásd az Európai Stabilitási Mechanizmus létrehozásáról szóló szerződés 4. cikkének (6)

bekezdését.

az államadósság és a gazdaságpolitika a kondicionalitás égisze alatt⁷⁴ elvileg több különböző szerv együttműködésének eredménye. Ha például a Kormányzótanács úgy dönt, hogy "elvi" pénzügyi támogatást nyújt egy ESM-tagnak, az "egyetértési megállapodás" részleteiről az Európai Uniónak kell tárgyalnia.

Az Európai Bizottság "lehetőség szerint az IMF-fel és az EKB-val együttműködve".⁷⁵ Az együttműködés ilyen szeszélyei szétszórják a felelősséget (ami a hatását tekintve nagyon hasonlít a privatizációhoz).⁷⁶ Az átláthatatlanságot persze el lehet viselni, amíg az ezen intézmények közötti kölcsönhatás kifizetődőnek ígérkezik.

A jelenlegi események jelentősége azonban nem érthető meg anélkül, hogy a monetáris unió jelentését a fentiekben vázolt feltételek szerint rekonstruálnánk. A monetáris unió - kialakításánál fogva - a gazdaságpolitika egyik központi elemének depolitizálására szolgáló módszer. Mindenekelőtt a

modellje szerint a *német Bundesbank* egy szakértői testületre ruházza a makrogazdasági irányítás feladatát.⁷⁷ A monetarizmus szellemében a bank feladata az árstabilitás garantálása és a monetáris politika kalibrálása.

pénzkínálat, amely elősegíti az inflációmentes gazdasági növekedést. A választókkal szembeni politikai elszámoltathatóság szempontjából a makromanagumentum e megközelítése nagy előnyt kínál a keynesiánus ellenpéldával szemben.

---

⁷⁴ Lásd *ibid.* 13. cikk (2) bekezdés 2. pont.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Lásd Sharon Dolovich, "Hogyan gondolkodik a privatizáció: In J. Freeman & M. Minow

(szerk.), *Government by Contract: Outsourcing and American Democracy* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2009) 128-147.

⁷⁷ Az alábbi észrevételek mélyen köszönettel tartoznak Scharpfnak, jegyzet 1.

terréz, amely az aggregált kereslet fiskális eszközökkel - például adózással és állami beruházásokkal - történő kezelését igényli. A keynesiánus eszközök politikailag kockázatosak. A hosszú távú gazdasági kormányzás folyamatosan ki van téve a csalódott választók rövid távú megtorlásának. Az adóemelés, amely egy túlfűtött gazdaságban szükségessé válhat, soha nem népszerű intézkedés. A választók, valamint a szakszervezetek mindig is valószínűsítik a makrogazdasági stratégiák ellenhatását. Ezzel szemben a pénzkínálatnak a makrogazdasági politika alapvető eszközeként való felhasználása technikai kérdés. A bank által hozott konkrét döntések sokkal kevésbé valószínű, hogy politizálódnak, mint a keynesiánus feltételek mellett. A monetáris kormányzás sikere azonban létfontosságúan függ az olvasottságtól.

a kormány és a szakszervezetek részéről, hogy a bank által meghatározott paramétereken belül maradjanak.⁷⁸ Az egész rendszer tehát a központi bank bölcsességébe vetett hiten és a követeléseinek való megfelelési hajlandóságon alapul. Valaki tudja, hogy a bank tudja a legjobban. Ez az a valaki, akiben mindenki bíz.

A német modell európai szintre történő átültetése azon a feltételezésen alapult, hogy az államháztartási hiányok jelentik a legnagyobb kihívást a díjstabilitás szempontjából.⁷⁹ Ezeket az úgynevezett konvergenciakritériumok alapján kellett volna megfékezni, amelyekről nem volt politikai vita.

---

⁷⁸ Mint Scharpf, jegyezzük meg 1, at kifejtette7., ez a rendszer azért működött Németországban, mert a bérek irányítását olyan szakszervezetek gyakorolták, amelyek

tiszteletben tartották a monetáris korlátokat. A különböző szakszervezetek által decentralizáltabb bérmegállapítással rendelkező országok nem képesek az inflációs nyomást megfékezni.

⁷⁹ Lásd a FEU-Szerződés 127 cikkét.

sion.⁸⁰ Pragmatikusan nézve a monetáris unió lényege az volt, hogy a transznacionális vállalkozások számára olyan környezetet biztosítson, amelyben többé nincsenek kitéve a valutaingadozásoknak.⁸¹ Még akkor is, ha széles körben feltételezték, hogy a közös valuta - tekintettel annak fontosságára a társadalom- és gazdaságpolitika általános alakítása szempontjából - valamiféle "politikai" uniót feltételez,⁸² a közös valutát úgy vezették be, mintha a monetáris politika olyan *elszigetelt* kérdés lenne, amellyel a megfelelő technikai szakértelemmel rendelkező intézményeknek kellő mértékben foglalkozniuk.⁸³

Ezért az európai monetáris unió két szempontból is figyelemre méltó.

Először is, ez egy egyedülálló kísérlet egy valuta stabilizálására állami fedezet nélkül.⁸⁴ Ez bizonyult a legfőbb gyengeségének. Az egyenlőtlen gazdasági növekedés és az Unió képtelensége miatt, hogy az "aszimmetrikus sokkokra" reagálva régiók közötti átutalásokat hajtson végre, az Unió soha nem volt optimális valutaövezet.⁸⁵ Az Európai Központi Bank egységes monetáris politikája inkább felerősítette a gazdasági növekedés már meglévő egyenlőtlenségeit. A bevezetés után

---

⁸⁰ Lásd Alexander Schubert, *Der Euro: Die Krise einer Chance* (Frankfurt aM: Suhrkamp, 1998), 104-107. o. A kritériumok viszonylag szigorú költségvetési fegyelmet vezetnek be az európai valuta stabilitásának biztosítása érdekében. A kritériumok az EU elsődleges jogának részét képezik a túlzott költségvetési hiány esetén követendő eljárásról szóló jegyzőkönyvre utaló FEU-Szerződés 1262. cikke révén.

⁸¹ Lásd Schubert, megjegyzés 80 117-119, 89,91,112,164.

⁸² Lásd Paul Krugman, "Az euró csapdája" *New York Times* április 302010.

⁸³ Egy nagyon éleslátó elemzést lásd Schubert, jegyzet. 80 120-121.

⁸⁴ Lásd Schubert, megjegyzés 80 119. o.; Paul Krugman, "A Money Too Far" *New York Times* May 72010.

⁸⁵ Lásd Scharpf, megjegyzés 1 11-12.

A monetáris unió létrehozása során az alacsony inflációval rendelkező, alacsony növekedési ütemű országok további nyomasztó hatást tapasztaltak a viszonylag magas kamatlábak miatt, míg a gyorsan növekvő, az átlagosnál magasabb inflációs rátával rendelkező gazdaságok számára előnyösek voltak a számukra túl alacsony nominális kamatlábak.⁸⁶ A monetarista elvek szerint az előbbi országok problémái országok problémáit a tagállamok csak "kínálati oldali" intézkedésekkel, például a munkaerőpiac liberalizálásával és rugalmasabbá tételével tudták megoldani, míg az utóbbiak problémái a fellendülés megfékezéséhez fiskális intézkedéseket, például magasabb adókat igényeltek. Mindkét stratégia nem volt sem népszerű, sem pedig - mint Spanyolország és Írország esete mutatta - nem volt hatékony. Ezek az országok képtelenek voltak megfékezni az olcsó tőke által kiváltott fellendülést.⁸⁷

Másodszor, a monetáris uniónak mélységesen lefegyverző hatása van a részt vevő hazai gazdaságokra. Az eltérő növekedési és inflációs rátákkal rendelkező országok megszabadulnak a valutaingadozástól és a kamatlábak kalibrálásától, mint a gazdasági stabilizáció eszközeitől. Amit még megtehetnek, hogy szociális megszorításokhoz vagy korlátozó bérpolitikához folyamodnak.⁸⁸ A konvergenciakritériumok által létrehozott szoros kapcsolat

a díjstabilitás és a költségvetési politika között, túl kevés mozgásteret hagy a tagállamoknak. Monetáris politika nélkül és a hiánykiadások súlyos korlátjaival szembeesülve mi marad a belpolitika számára?

---

⁸⁶ Lásd ibid. 12-13. o.

⁸⁷ Lásd ibid. 18,22.

⁸⁸ A monetáris unió kívül az országok egyszerűen kiigazíthatják az árfolyamot más államokkal szemben, hogy elkerüljék a bércsökkenést.

versenyképességük befolyásolása érdekében a bérek stagnálása és a rugalmas üzleti környezet megteremtése.⁸⁹

A nemzetközi pénzügyi válság megmutatta 2008, hogy a túlfűtött nemzeti gazdaságok rendkívül érzékenyek a nemzetközi pénzügyi piacokról származó zavarokra.⁹⁰ A bankok megmentésének szükségessége és az általános gazdasági visszaesés (az elmaradt adóbevételekkel és a megnövekedett transzferfizetésekkel) együtt a következő következményekkel járt az államadósság-válság, amely azóta a világsajtó címlapjain szerepel.

A politikai önrendelkezésre gyakorolt negatív hatása teljesen nyilvánvaló. Ha az országokat nem küldik csődbe, majd nem engedik ki őket az eurózónából, akkor az egyetlen fennmaradó alternatíva egy meglehetősen tekintélyelvű gazdasági kormányzat felállítása, amely Scharpf szavaival élve a három lehetséges világ közül a legrosszabbat képviseli.⁹¹ In-ahelyett, hogy lehetővé tennék az országok számára, hogy a nehézségek után pénzügyileg újra a saját lábukra álljanak.⁹² vagy, alternatívaként, a

---

⁸⁹ Részletesebb elemzésért lásd Henrik Enderlein, "Wandel durch den Euro: Wie die Währungsunion die nationale Fiskal- und Lohnpolitik verändert" In M. Höpner & A. Schäfer (szerk.), *Die Politische Ökonomie der europäischen Integration* (Frankfurt aM: Campus Verlag, 2009) 415-448. A helyzetet súlyosbítja, hogy a transznacionális gazdaság a tőke rovására leértékeli a munkát, mivel a legkevésbé munkaigényes termelési formáktól várják a legnagyobb bevételt. Lásd Schubert, jegyzet 80 60-61. o., A transznacionális kapitalizmus nemcsak "otthon" rombolja a munkahelyeket, hanem hosszú távon "külföldön" is.

⁹⁰ Lásd Scharpf, megjegyzés 1 a oldalon. 25.

⁹¹ Lásd ibid. 33.

⁹² Lásd ibid. 27.

a közös szolidaritás megvalósításához szükséges intézményeket, úgy tűnik, hogy a jelenlegi leépítési és megszorítási folyamat az érintett kormányokat az európai és nemzetközi intézményekkel szemben csődhelyzetbe hozza, miközben teljesen kiszolgáltatottá teszi őket a népeik politikai megtorlásának. A kormányok, még ha gyámság alá is kerültek, felelősek lesznek a megszorításokért és a megszorításokért, amikor számos nemzetek feletti és nemzetközi intézmény diktátumát követik, amelyet a közös valuta fenntartása érdekében be kell tartaniuk. Valójában ugyanúgy viselik majd az euró fenntartásának költségeit, mint az euróövezet országai, amelyek befizetnek a stabilizációs mechanizmusba. Míg azonban a támogató országok esetében a parlamenti többség formálisan továbbra is ellenőrzi a mentőalapba befizetett összegeket, addig a fogadó országok politikai szempontból a rosszabbik végén járnak. Valószínűleg a szavazó lakosság, amely nem tudja választások útján megváltoztatni a megszorító és megszorító politikákat, elveszíti a demokráciába vetett hitét, elutasítja az Uniót vagy, ami még rosszabb, egyenesen nacionalista viszálykodásba torkollhat.⁹³ Az emberek rájönnek, hogy már nem számítanak egy olyan globális gazdasági környezetben, ahol a pénzügyi piacok már régóta elsőbbséget élveznek a politikával szemben. Meg fogják érteni, hogy végső soron az számít, hogy az államadósságuk hogyan teljesít a hitelminősítő intézetek pontozási listáján.

---

⁹³ A közelmúltban voltak arra utaló jelek, hogy ez Görögországban is megtörténhet, mivel úgy tűnik, hogy a Németországgal szembeni ellenérzések egyre nőnek. A kapitalizmus és a demokrácia közötti európai kompromisszum tömör történelmi elemzését, amely hasonló perspektívából közelíti meg, lásd Wolfgang Streeck, "The Crisis of Democratic Capitalism" (2011) *New Left Review* 6-29, 27-28. o. (A

demokratikus kapitalizmus válsága).

cies. Megfigyelik, hogy a szereplők egy kis csoportja hogyan profitál a pénzügyi kapitalizmusból, miközben a társadalom egyre több tagja válik gazdaságilag kiszolgáltatottabbá a változó piaci igényeknek.⁹⁴ Rá fognak döbbsenni, hogy a transznacionális gazdasági integráció szisztematikusan az egyre növekvő számú átlagember kárára működik, akiket alacsony termelékenységük miatt a kirekesztés fenyeget. Végre megértik, hogy örökre a következő lesz pontosan attól a hazai szociális rendszertől függ, amely a költségvetési stabilizáció következtében folyamatosan erodálódni fog.

Nyilvánvaló, hogy milyen más következtetést fognak ebből levonni.

Az alapvető kérdés

Ma úgy tűnik, hogy az Unió azoknak való, akiknek az a legfőbb érdekük, hogy jól teljesítsenek a piacokon, és szilárd és stabil üzleti környezetet kapjanak. Az ilyen típusú érdekek túlsúlya az oligarchiára utal.⁹⁵ Ha nem lenne a második és a harmadik típusú negatív politikai önrendelkezési joggal, azt lehet állítani, hogy a nemzeti demokrácia és a piaci versenyre orientált diszciplínák egymásra rétegződése a vegyes államberendezkedés jellemzője, és hogy az unió egyszerűbbé teszi a politikai önrendelkezést.

---

⁹⁴ Egy érdekes elemzésért lásd Colin Crouch, *The Strange Non-Death of Neoliberalism* (Cambridge: Polity, 2011), 120-121. o.

⁹⁵ Lásd Arisztotelész, *Politika* 1280a 28 (ford. B. Jowett, Cambridge: Cambridge University Press, 1996), p. 73.

ly annak egy példánya.⁹⁶ A lefegyverzés és a jogfosztás azonban a diktált megszorítások javára és a munka kollektív jogai ellen billenti a konstrukciót. A jelenlegi Unió az oligarchia modern változata. Az autonóm életvitel véletlenül kozmopolita víziója, amely legáltalánosabb kifejeződését az Unió szintjén találja meg, elárulja, hogy hogyan képesek a magánérdekek gyarmatosítani a politikai önrendelkezést egy többszintű rendszerben.⁹⁷ Úgy tűnik, az európaiak túl elfoglaltak, túlságosan elvonatkoztatottnak és túlságosan elbátortalanítottak érzik magukat ahhoz, hogy politikai ügyekkel foglalkozzanak, nem utolsósorban azért, mert úgy tűnik, hogy az ilyen jellegű elkötelezettség egyre inkább értelmetlenné válik egy olyan korban, amikor a politikai életben a politikai ügyek egyre inkább elvesztik a jelentőségüket.

ahol a globális kölcsönös függőség az elkerülhetetlenség másik neve lett. Ezért az oligarchikus Unió tűnik a legmegfelelőbb intézményi tükörcképének annak, ami a konfliktusos lelkükben zajlik. Egy nagyon kijózanító értelemben ez tűnik számukra megfelelőnek.⁹⁸

Persze, hogy ez valóban helyes-e számukra, az attól függ, hogy ésszerű-e a kollektív önrendelkezés.

---

⁹⁶ Egy ilyen perspektívát azonban más okokból lásd Giandomenico Majone, "Delegation of Regulatory Powers in a Mixed Polity" 8 (2002) *European Law Journal* 319-339.

⁹⁷ Az életvilágunk gyarmatosításával kapcsolatos igen előrelátó megfigyelésekért aminek következtében a világpiacok és a világgazdasági rendszer komplexitása már nem számolható el a hazai kultúrák alapján, és így egy gyarmati uralkodó idegen tekintélyével kezd el uralkodni felettük, lásd Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, kötet (2Frankfurt aM: Suhrkamp, 1981) a következő helyen 522.

⁹⁸ Vagy ez az, amivel már korábban is érveltem; lásd az *Individualizmus* című írásomat: *Egy esszé az Authority of the European Union* (Oxford: Oxford University Press, 2008).

egy képzeletbeli másik megítélése által közvetítve. Ez a képzeletbeli másik rendelkezik tekintéllyel, természetesen abban az értelemben, hogy a mások belé vetett bizalma interpasszív gyakorlati okot képez.⁹⁹ Ennek a fikciónak az ésszerűsége azonban kétségessé válik, mivel a negatív politikai önrendelkezés második és harmadik formája erős önfelforgatási hajlamot visz az európai integrációs folyamatba, nem utolsósorban azért, mert a tagállamok parochializmusának hatalmas újjáéledését válthatja ki.¹⁰⁰ A szabályozási leszerelés és a növekvő megosztottság a-

A másokban érzékelt pazarlás és a saját magunknak tulajdonított takarékoság közötti különbség aláássa az európai projektet.

A labda az európai polgárok térfelén van. Az ezeken az oldalakon kínált inter-pretációk csupán arra tettek kísérletet, hogy felhívják a figyelmünket a felelősségünkre. Az Unió jelenlegi állapota összhangban van a mi véletlen kozmopolitizmusunkkal.

Ezért azt javasoljuk, hogy ha őszinte önvizsgálatot akarunk tartani, akkor jobb, ha feltesszük magunknak azt az egyszerű kérdést, hogy vajon véletlen kozmopolitaként élünk-e társadalmi világunkban. Ha nem tudnánk azonosulni ezzel az attitűddel, még ha viselkedésünk bele is illeszkedne a mintájába, akkor megállapítható lenne, hogy önmagunkkal szemben megosztva, azaz a kollektív önidegenedés állapotában élünk. De még ha az első kérdésre adott válaszuk pozitív is lenne, ami valószínűsíthető, és őszintén azt mondanánk, hogy számunkra az a fontos, hogy karrierünket folytassuk és jól érezzük magunkat egy "izgalmas" transznacionális térben, még akkor is

---

⁹⁹ Hasonló megfigyeléseket lásd Pfaller, 70-71. o., jegyzet

¹⁰⁰ Lásd Höpner & Schäfer, megjegyzés. 58 19-20. o.

fel kell tennünk magunknak a kérdést, hogy nem kellene-e újragondolnunk a kollektív önrendelkezés paradox módon passzív gyakorlatát a gazdasági és monetáris kormányzás kialakulóban lévő tekintélyelvűségével szemben, mert ez tönkretelheti azt az életformát, amelyet európaiakként természetesnek vettünk és becsülünk.¹⁰¹

Ha mi, európaiak felfedeznénk, hogy valójában osztozunk az életformák egy olyan csoportja iránti aggodalomban, amely kifejezetten európai, mert mi például kevésbé imádjuk a kemény munkát, mint az észak-amerikaiak, vagy társadalmilag kissé zabolátlanabbak vagyunk, mint az ázsiaiak, akkor már megtettük volna az első lépést a politikai önrendelkezés felé. Az előttünk álló kérdés nem az, hogy óvatossági okokból *válasszuk-e* az önrendelkezés egyik formáját a másik helyett; a kérdés inkább az, hogy felfedezzük, mi érdekel bennünket. Ha rájönnénk, hogy az érdekel bennünket, hogyan éljük az életünket egy modern piaci társadalomban - félelemtől mentesen, egyenlő felek között, közösségünk támogatásával vagy anélkül, a munkahelyünk távoli megtartásának lehetőségével -, akkor a "politikai" integráció folyamata már elkezdődött volna.

A politikai önrendelkezés két utóbbi negatív formája ugyanis olyan normatív elkötelezettségekre utal, amelyek történelmileg megelőzték az integrációt.¹⁰² A piacok a modern élet tartós jellemzői. Ezért az élet különböző formáinak formába öntésének kulcskérdése, *hogyan* egy társadalom *hogyan*

---

¹⁰¹ Üdvözítő emlékeztetőért lásd Paul Krugman, "The Hole in Europe's Bucket" (A lyuk Európa vödrében)

New York Times, október 24, 2011.

¹⁰² Üdvözítő és időszerű emlékeztetőért lásd Tony Judt, *III Fares the Land* (New York, Penguin: 2010), 46-50. o.

a piacok működését a működésükből fakadó társadalmi kockázatokkal való megbirkózás különböző stratégiáiba ágyazza, különösen, de nem kizárólagosan, azzal a kockázattal, amely abból ered, hogy az egyén nem képes részt venni a cserékben.¹⁰³ Történelmileg a nyugat-európai demokráciák figyelemre méltóan sikeresen jutottak el a legkülönbözőbb megoldásokhoz.

Az európai szociális jóléti állam a piacgazdaságot alkotó negatív szabadság elvének alkalmazása magára a piacgazdaságra. Megteremti a beavatkozástól való mentességet azáltal, hogy a piacra kell támaszkodni a legkiemelkedőbb kockázatok és elidegenítő következmények tekintetében, amelyek akkor keletkeznek, ha az emberek figyelmen kívül hagyják az őket összekötő kötelékeket. A betegek nem függnék a szerződési szabadságtól, hogy egészségbiztosítással rendelkezzenek; a kevésbé tehetősek nem függnék a megtakarításoktól, hogy megengedhessék maguknak a nyugdíjat; a nem egészségesek nem kerülnek abba a helyzetbe, hogy a túlélésük érdekében alantas munkát kelljen vállalniuk. Mi több, a szociális jóléti állam kevésbé teszi a gazdasági életet előuralommá és elnyomóvá azáltal, hogy megerősíti a munkavállalókat, korlátozza a munkaidőt, és gazdag szabadidős zónákat hoz létre, amelyekben belül fenntartható az a régi európai eszme, hogy a szabadság birodalma túlmutat a munka és a munka területén.

A szabályozási leszerelés és a tekintélyelvű monetarizmus felé való jelenlegi elmozdulás azzal fenyeget, hogy általánossá teszi a neoliberális kategorikus imperatívuszt, amely szerint az egyenlőség a társadalmi státusz közelítését jelenti.

---

¹⁰³ Lásd Fred Block, "A gazdasági modernitás új értelmezése felé", in: Ch. Joerges et al (szerk.) *The Economy as Polity* (London: ULC Press, 2005) 1-16.

a legalacsonyabb fenntartható szintre.¹⁰⁴ Ez a fenyegetés a politikai önrendelkezés szívéét érinti, mivel azt az életformát - vagy ilyen formák csoportját - érinti, amelyet az európaiak között fenn kell tartani.

Következtetés: Európa politikai küldetése

Nyilvánvaló, hogy az európai népek hatékony politikai önrendelkezése az európai életformák fenntartásának sokkal holisztikusabb feladatával arányos hatásköröket feltételezne. Függetlenül attól, hogy ez konkrétan mibe kerülhet, mindenképpen többre lenne szükség, mint amit korunk funkcionális szelleme már most is merésznek és merésznek tart, például egy olyan adó bevezetésére, amelynek bevételei az Európai Unió költségvetésébe folynának be.¹⁰⁵ Nem lesz elég, ha a Bizottság elnökét megválasztják de

facto népszavazás útján, hogy a lisszaboni menetrend szellemében folytassa.¹⁰⁶ Az Uniót nem lehet az adózással kapcsolatos hatáskörökkel felruházni. Európának többre van szüksége, mint egy "döntő megállapodásra". Európának újrakezdésre van szüksége. Európának olyan politikai tette van szüksége, amely jelzi a neoliberalizmus thémidorját. Európának újra kell kalibrálnia az általános berendezkedést.

a belső piacot, hogy az ne legyen ellentétes a klaszterek fenntartásával.

---

¹⁰⁴ Az egészségbiztosítás és az egészségügyi szolgáltatások szabad piaci rendszerében soha nem merülnének fel gyötrelmes racionálási kérdések, mivel egyértelmű lenne, hogy a szűkös javak és szolgáltatások csak azok számára állnak rendelkezésre, akik képesek fizetni értük. A piacok a felelősségről való lemondás eszközei.

¹⁰⁵ Lásd Barroso, megjegyzés 4 a oldalon. 7.

¹⁰⁶ Valójában néhány funkcionalista elképzelés valóban visszafelé sülhet el. Az amerikai elnökválasztásokkal ellentétben, amelyek nem magáról az országról és annak

alkotmányáról szólnak, az európai választási kampányok könnyen magáról az Unióról szóló versengéssé válhatnak.

olyan életformák, amelyek együttesen és külön-külön az európai formáját alkotják a élet.

Európa *egyedülálló helyzetben van* ahhoz, hogy a kollektív emlékezetből merítsen.¹⁰⁷ Történelmi bizonyítékok bizonyítják, hogy amit célul tűztünk ki, az nem üres utópia. Még azokon a helyeken is, ahol a vonatkozó társadalmi kísérletek szerencsétlenül végződtek, a mai napig fennmaradni látszik az európai életforma fenntartása iránti vágy.

A konstruktív megoldások megtalálása megköveteli annak az ordo-liberális kényszerzubbonynak a radikális újragondolását, amelyet az európai jogrend alapítói és későbbi kidolgozói hoztak létre az államok számára. Lehet, hogy fel kell hagyni azokkal a szigorításokkal, amelyeket az európai versenyjog az államok számára jelent. Az államokra nemcsak azért van szükség, hogy közszolgáltatásokat nyújtsanak, hanem azért is, hogy munkát kínáljanak azoknak, akik nem akarnak versenyben élni. Talán bölcs dolog lenne visszatérni ahhoz a felfogáshoz, hogy alapvető szabadságjogok, amelyek a *Cassis de Dijon*hoz hasonló ügyekben előidézett forradalmat megelőzően keletkeztek,¹⁰⁸ *Bosman*¹⁰⁹ és a *Centros*.¹¹⁰ Ahelyett, hogy a szerződést olyan eszköznek tekintenénk, amely a nemzetállamot a gazdasági szabadság diktátumának rendeli alá, inkább olyan eszközként kellene felfogni, amely támogatja az államokat abban, hogy fenntartsák és megreformálják társadalmi

¹⁰⁷ Ennek figyelemre méltó példáját lásd Tony Judt, *Postwar: A History of Europe since 1945* (New York: Penguin Press, 1995) 777-792.

¹⁰⁸ C-120/78. sz. ügy, Rewe Zentrale kontra Bundesmonopolverwaltung für Brandwein (*Cassis de Dijon*) [1979] ECR 649.

¹⁰⁹ 55/94. sz. ügy, Gebhard kontra Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori

di Milano [1995] ECR I-4155.

¹¹⁰ C-212/97. sz. ügy Centros Ltd. kontra Erhvervs- og Selskabsstyrelsen [1999] ECR I-1459.

dimenzió. Ha a közös valuta aszimmetrikus alkotmánya (egy valuta közös költségvetés nélkül) túl sok nehézséget okoz egyes népek számára, akkor azt részben vagy általában vissza kell vonni, még akkor is, ha a projekt kezdeti költségei magasak lehetnek.¹¹¹

Mi mással lehetne kibékíteni az európaiakat az Unióval, mint azzal, hogy úgy tekintenek rá, mint a lehető legjobb garanciájára egy olyan életnek, amelyet a változó piaci kereslet kényszerei befolyásolnak, de nem uralnak? Amikor az emberi méltóság védelméről van szó, szemben a piaci piacok túlsúlyával.

piacokon, mi, európaiak egyedülálló helyzetben vagyunk. Képesek vagyunk *racionalis alapon* megválasztani, hogy a nacionalizmus mit állít sorsszerű örökségnek.

Ha az Európai Unió nem az emberi ésszerűség eme örökségének fenntartásáról szólna, akkor nem lenne érdemes megőrizni.

A labda a mi térfelünkön van.

111

Lásd

FritzW.Scharpf, "RettetEuropavordemEuro!" ,<http://www.b-republik.de/aktuelle->

ausgabe/rettet-europa-vor-dem-euro.